

УДК 343.241

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.12>

orcid.org / 0000-0002-8703-7003

© Корабель М.Г., 2024

М.Г. Корабель**ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО
ПОКАРАННЯ НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО
ЗАКОНОМ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО
МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ
ДИТИНИ****M. Korabel****IMPOSITION OF A MORE LENIENT
PUNISHMENT THAN PROVIDED BY
LAW FOR THE PREMEDITATED
MURDER OF A MOTHER OF HER
NEWBORN CHILD**

Анотація. В науковій статті досліджено питання призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом за вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Метою статті є встановлення обставин, що пом'якшують покарання в межах досліджуваного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 117 КК України через проведення правового аналізу підстав призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Досліджено позицію науковців щодо визначення моменту початку захисту права на життя, виділено три окремі позиції, перша – початком життя новонародженої дитини запропоновано вважати з 22 тижня вагітності жінки; друга - дотримується позиції, що початком життя людини є певний етап фізіологічних пологів, коли дитина здатна до самостійного існування, повністю відокремлена від тіла матері та зробила перший подих; третя група стверджують, що момент початку життя людини пов'язаний з таким етапом фізіологічних пологів, коли лише частина дитини з'явилася з утроби матері.

Зниження ступеня тяжкості умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини обумовлено наявністю обставин, які пом'якшують покарання та враховуються судом під час прийняття рішення. До таких обставин відповідно до ст. 66 КК належать: щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення; вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім має місце у соціально незахищених верств населення, коли вихованням неповнолітніх осіб не займаються належним чином, це призводить до ранніх

статевих відносин, вживання наркотичних засобів або алкоголю, тощо; вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність.

Питання заздалегідь прийнятого рішення вчинити вбивство під час або одразу після пологів на кваліфікацію передбаченого ст. 117 КК не впливає, але ставиться під сумнів вважати це кримінальне правопорушення привілейованим, у зв'язку з особливим психо-емоційним станом, зумовлений пологами.

Ключові слова: покарання, призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом, кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, умисне вбивство, умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, привілейовані кримінальні правопорушення, обставини, що пом'якшують покарання, права людини, кримінальна відповідальність, обставини, що обтяжують покарання, кримінальне правопорушення, склад кримінального правопорушення.

Abstract. The article examines the issue of imposing a lighter penalty than provided by law for the premeditated murder of a newborn child by a mother. The purpose of the article is to establish mitigating circumstances within the scope of the investigated criminal offense provided for in Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine due to a legal analysis of the grounds for imposing a milder punishment than the one prescribed by law for the intentional killing of a mother of her newborn child. The author examines the position of scholars on determining the moment of the beginning of the protection of the right to life, and identifies three separate positions: the first - the beginning of a newborn child's life is proposed to be considered from the 22nd week of a woman's pregnancy; the second - adheres to the position that the beginning of human life is a certain stage of physiological childbirth, when the child is capable of independent existence, completely separated from the mother's body and took the first breath; the third group argues that the moment of the beginning of human life is associated with such a stage of physiological childbirth when only part of the child appeared from the womb.

Reducing the severity of the intentional murder of a mother of her newborn child is due to the existence of circumstances that mitigate the punishment and are taken into account by the court when making a decision. According to Art. 66 of the CC, these circumstances include: sincere remorse or active assistance in solving a criminal offense; a criminal offense committed by a minor occurs in socially vulnerable groups of the population, when the upbringing of minors is not properly handled, which leads to early sexual relations, drug or alcohol use, etc. committing a criminal offense as a result of a combination of severe personal, family or other circumstances; committing a criminal offence under the influence of a threat, coercion or due to material, official or other dependence.

The issue of a pre-decided decision to commit murder during or immediately after childbirth does not affect the qualification of Article 117 of the CC, but it is questionable whether this criminal offence should be considered privileged due to the special psycho-emotional state caused by childbirth.

Keywords: punishment, imposition of a lesser punishment than provided by law, criminal offences against life and health of a person, intentional homicide, intentional homicide by a mother of her newborn child, privileged criminal offences, circumstances mitigating the punishment, human rights, criminal liability, aggravating circumstances, criminal offense, composition of criminal offense.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1] Держава охороняє життя людини та у разі посягання на нього передбачена кримінальна відповідальність з найсуворішим покаранням у вигляді довічного позбавлення волі. Вбивство, як злочин проти життя людини, в залежності від обтяжуючих (кваліфікованих) та пом'якшуючих (привілейованих) обставин мають різний ступінь суспільної небезпечності, що впливає на передбачене в санкції статті Особливої частини КК покарання. В межах наукової статті правовий аналіз буде спрямований на привілейований склад кримінального правопорушення передбачений ст. 117 КК України.

Метою наукової статті є встановлення обставин, що пом'якшують покарання в межах досліджуваного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 117 КК України через проведення правового аналізу підстав призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини займалися такі відомі вчені як: М. І. Бажановим, Ю. В. Бауліним, В. К. Грищуком, М. Й. Коржанським, О. А. Мірошніченко, Т. А. Павленко, І. С. Семенюком, Д. В. Соларьовим В. В. Сташисом та іншими. Увага більшості науковців, що вивчають питання дітовбивства, спрямоване на визначення правильної кваліфікації кримінального правопорушення та встановлення моменту з якого необхідно захищати життя ненародженої дитини. Дискусія полягає в тому що одні науковці пропонують вважати початком життя з 22 тижня вагітності жінки. Так, Т. А. Павленко, В. М. Трубников, зробили висновок, що з юридичного погляду початком життя людини має визнаватися народження (формування) головного мозку з моменту досягнення плодом 22 тижнів внутрішньоутробного розвитку [2, с. 157]. Аналогічної думки Д. В. Соларьова, що вважає початкова межа життя людини має пов'язуватися з появою сформованої маси мозкових клітин, що робить плід життєздатним [3, с. 75]. Друга група науковців дотримуються позиції, що початком життя людини є певний етап фізіологічних пологів, коли дитина здатна до самостійного існування, повністю відокремлена від тіла матері та зробила перший подих. Третя група стверджують, що момент початку життя людини пов'язаний з таким етапом фізіологічних пологів, коли лише частина дитини з'явилася з утроби матері [4, с. 188]. Таких дискусійних питань щодо

ст. 117 КК України є значна кількість, проте призначення покарання за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, а особливо призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом не було досліджено, що і стало підставою написання запропонованої статті.

Виклад основного матеріалу. Для визначення чіткої позиції встановлення кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини треба визначити момент початку життя людини. Момент з якого людина набуває права на життя та охорону всіх конституційних прав та свобод. Кримінально-правове значення початку життя має бути встановлено для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя особи.

Значна частина науковців дійшли висновку що моментом початку життя людини є початком фізіологічних пологів, до них варто віднести: В. Д. Набоков «...Моментом народження ... слід вважати початок пологів, і при цьому не у розумінні фізіологічного початку (наприклад, з'явлення болю), а в розумінні появи будь-якої частини тіла дитини назовні: з цього моменту поняття плоду замінюється поняттям дитини» [4, с. 186]. Мірошніченко О. А називає первинним моментом кримінально-правової охорони життя людини появлення в процесі пологів будь-якої частини тіла дитини поза утробою матері [5, с. 9]. М. Й. Коржанський, відмічає, що початок життя – це початок фізіологічних пологів, коли закінчився розвиток плоду і він дозрів для самостійного життя поза тілом матері, з'являється нове життя, яке має охоронятися кримінальним законом [6, с. 49]. Для підтвердження правильності такої думки варто розглянути законодавчу позицію, що чітко визначена в ст. 117 Кримінального кодексу «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час або відразу після пологів» [1], життя людини охороняється законом про кримінальну відповідальність з моменту початку пологів. На нашу думку, зазначена позиція є правильною та має бути збережена в новому Кримінальному кодексі України.

Залежно від різних факторів в суспільстві рівень передбачених ст. 117 КК України злочинів має показник в межах 16–20 обвинувальних вироків за рік. Третина вироків за ст. 117 КК «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» призначаються з застосуванням ст. 69 КК «Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом», що доцільно дослідити на практичній площині.

Ст. 69 КК України передбачає умови призначення більш м'яких покарань, ніж передбачено законом: «За наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може... призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не

зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за це кримінальне правопорушення. У цьому випадку суд не має права призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу»[1]. Зниження ступеня тяжкості умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини обумовлено наявністю обставин, які пом'якшують покарання та враховуються судом під час прийняття рішення [7, с. 260]. До таких обставин відповідно до ст. 66 КК належать:

– щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, найчастіше ці обставини не пов'язані з з'явленням із зізнанням, лише коли правоохоронним органам стало відомо про факт вчинення вбивства передбачений ст. 117 КК матір новонародженої дитини активно сприяє встановленню істини у кримінальному провадженні (умови перебігу пологів, наявність співучасників та місцезнаходження трупу (новонародженого) та щиро кається;

– вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім має місце у соціально незахищених верств населення, коли вихованням неповнолітніх осіб не займаються належним чином, це призводить до ранніх статевих відносин, вживання наркотичних засобів або алкоголю, тощо. Як зазначає Шевченко О. В. «Для багатьох з них характерна особистісна та емоційна незрілість, залежність, афектована нестриманість, низька толерантність до стресів, амбівалентність установок на материнство, реальна або уявна фізична чи моральна неспроможність, відчуття нездатності та небажання долати життєві труднощі, відчуття втраті (або загрози втраті) соціальної підтримки від родини, тощо»[8, с. 246]

– вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин. Девіантна поведінка матерів детермінується складною взаємодією соціально-економічних, сімейних, моральних, психологічних та психобіологічних факторів. Вчинення таких злочинів характерно для жінок з низьким рівнем матеріального достатку; тих, що не мають власного або постійного житла; серед неповнолітніх і осіб, що мають кримінальне минуле; серед випускниць сирітських установ. Саме ці соціально незахищені групи жінок особливо піддані психологічним стресам, депресивним станам, а також іншим формам психічної патології, у тому числі алкоголізму та наркоманії. Такі особи бувають зосереджені лише на своїх проблемах, для них характерна наявність почуття пережитої несправедливості та нестача любові. Ці фактори нерідко призводять до вчинення жінками вбивств своїх дітей; [8, с 257]

– вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність. Матеріальна залежність від чоловіка або погрози пов'язані з розірванням сімейних відносин, що в кожному випадку призводить до скрутного матеріального становища в подальшому, змушують вагітну жінку прийняти рішення щодо необхідності позбутися в подальшому дитини. Питання заздалегідь прийнятого рішення вчинити вбивство

під час або одразу після пологів на кваліфікацію передбаченого ст. 117 КК не впливає, але чи можемо говорити про наявність того стану що і робить це кримінальне правопорушення привілейованим, а саме: особливий психоемоційний стан, зумовлений пологами. Існуючий до початку пологів умисел на вчинення вбивства своєї новонародженої дитини взагалі робить це діяння більш суспільно небезпечним ніж вбивство через необережність, оскільки жінка виношує умисел, план позбавлення життя кілька місяців, а потім реалізує його.

Висновки. Призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини застосовується на практиці доволі часто. В науковій статті проаналізовано позиції видатних науковців щодо моменту початку охорони (захисту) права на життя для визначення жінки як суб'єкта кримінального правопорушення передбаченого ст. 117 КК України.

Зниження ступеня тяжкості умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини обумовлено наявністю обставин, які пом'якшують покарання та враховуються судом під час прийняття рішення. До таких обставин відповідно до ст. 66 КК належать: щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення; вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім; вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність.

Література

1. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Павленко Т. А. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Право. 2011. № 17. С. 157-164.
3. Соларьова Д. В. Проблема визначення початкового моменту життя людини та її значення для кримінального та медичного законодавства. Науковий журнал «Молодий вчений». 2017. № 3 (43). С. 563–565.
4. Луцький Т.М. Початковий момент життя людини: кримінально-правове значення. Соціально-правові студії. 2019. Випуск 2 (4). С. 50-57. DOI 10.32518/2617-4162-2019-2-50-57
5. Мірошниченко О. А. Право людини на життя (теорія та практика міжнародного співробітництва): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2005. 18 с.
6. Коржанський М. Й. Кримінальне право. Законодавство України. Частина Особлива. Курс лекцій. К.: Атіка, 2001. 544 с.
7. Корабель М. Г. Призначення більш м'яких покарань, ніж передбачено законом, за порушення вимог пожежної та технічної безпеки. Право і суспільство. 2021. Вип. 5. С. 259–263.
8. Шевченко О. В. Причини та умови дітовбивства. Вісник кримінологічної асоціації України : матеріали Всеукраїнської наук.- практич. конференції «Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції» 12 травня 2012 року / МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. Том 1. Х. : Золота миля, 2012. 333 с.